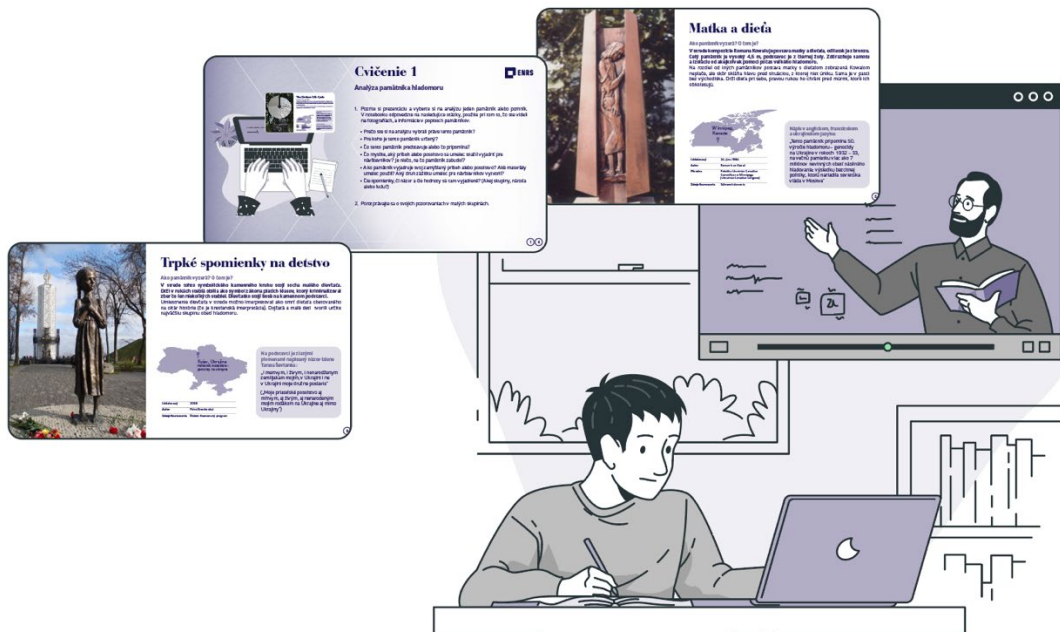

Pripomínanie hladomoru

Esej pre učiteľov a študentov

Wiktorija Kudela-Świątek

Ciele

Touto esejou učiteľ môže:

- uviesť v triede tému hladomoru,
- pripraviť študentov na rozpravu o pripomínaní hladomoru (prostredníctvom prezentácie).

Touto esejou študenti môžu:

- získať základné informácie o hladomore,
- uvedomiť si, prečo je pripomínanie genocíd dôležité.

Príprava

Touto esejou sa študenti môžu dozvedieť o:

- okolnostiach vzniku ZSSR,
- politickom systéme ZSSR a jeho politike voči národom, ktoré tvorili zväzové republiky,
- sovietskom totalitnom režime, jeho rozsahu a charakteristických znakoch, ale aj o utláčaných menšinách a národnostiach.

Esej

Velký hladomor

História **velkého hladomoru** v rokoch 1932 – 33, ktorý je známy ako **holodomor**, sa začala, keď sovietsky diktátor Jozef Stalin nariadil kolektivizáciu poľnohospodárstva. Pojem „holodomor“ sa často používa na označenie hladovania roľníkov, ale aj rozsiahleho ohrozenia ukrajinského národa vrátane útokov na kultúrne, náboženské a politické vedenie Ukrajiny, z ktorých väčšina sa odohrala v čase existencie Sovietskeho zväzu.

Väčšina Ukrajincov, ktorí boli maloroľníkmi alebo samozásobovateľmi, odolávala. Štát skonfiškoval majetky samostatných roľníkov a nútil ich, aby pracovali na štátnych kolektívnych farmách. Bohatších farmárov a tých, ktorí sa kolektivizácii bránili, označil za **kulakov** (bohatých sedliakov) a vyhlásil ich za nepriateľov štátu, ktorí si zaslúžia, aby ich ako súčasť spoločnosti odstránili. Tisíce z nich deportovali na Sibír.

Príčiny hladomoru: citácie

V roku 1932 nastavila komunistická strana nerealisticky vysoké kvóty obilia, ktoré museli ukrajinské dediny odovzdať sovietskemu štátu. Keď dediny nedokázali tieto kvóty splniť, úrady zintenzívnili kampaň za zhabanie obilia, dokonca aj toho, ktoré sa malo použiť na sejbu, a ako pokutu za to, že kvóty nespĺnili, im brali mäso a zemiaky. Tisíce farmárov, ktorým sa podarilo zo svojej dediny utiecť, uväznili.

Štát zaviedol zákon, podľa ktorého sa krádež čo len pár stebiel obilia považovala za sabotáž, ktorá sa trestala popravou. Niekedy umiestnil do strážnych veží vojakov, aby ľuďom zabránili zobrať si čokoľvek z úrody. Napriek tomu, že ústredné orgány boli informované o zúfalých podmienkach na Ukrajine, nariadili miestnym úradníkom, aby z dedín vydolovali ešte viac a potom to vyvážali do iných krajín.

V roku 1932 som mala 10 rokov a dobre si pamätám, čo sa stalo v mojej rodnej dedine v Kijevskom regióne. Na jar toho roku sme doslova nemali žiadne obilie. Komunisti zobrali všetko obilie, a aj keď videli, akí sme slabí a hladní, tak prišli a hľadali ďalšie. Moja mama ukryla trochu kukurice, ktorá už klíčila, ale aj tú našli a zobrali. To, čo sa nám podarilo zasiať, hladujúci ľudia vytrhali zo zeme a zjedli. [...]

Úryvok zo svedectva Tatiany Pavličenkovej¹

Nedostatok podpory

Aby unikli smrti hladom, ľudia na dedinách jedli všetko, čo sa dalo zjesť: trávnu, žalude, dokonca mačky a psov.

To leto zelenina ani nemohla dozrieť, ľudia ju trhali zo zeme ešte zelenú a tak ju jedli. Ľudia jedli listy, žihľavu, glejovku, ostricu. Do jesene už nikto nemal žiadne sliepky ani dobytok. Sem-tam mal niekto trochu zemiakov alebo repu. Ľudia, ktorí prichádzali z iných dedín, hovorili presne to isté. Cestovali a pokúšali sa získať nejaké jedlo. Odpadávali na kraji cesty a nikto im nedokázal pomôcť.

Úryvok zo svedectva Tatiany Pavličenkovej ⁱⁱ

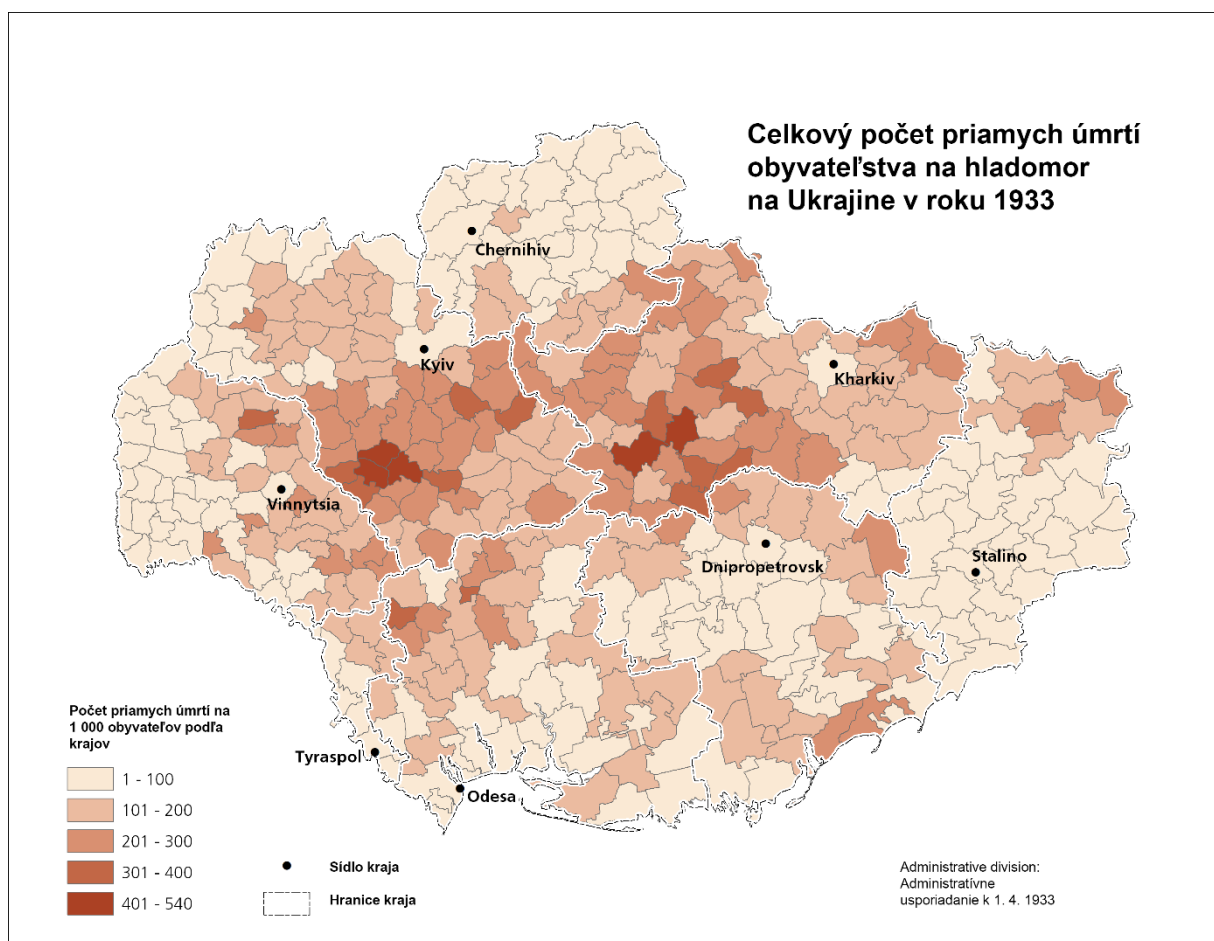
Ožobráčená žena z vidieka sedí pri plote v Charkove. ⁱⁱⁱ

Vláda mohla zorganizovať úľavy a prijať pomoc zo zahraničia. Moskva však zahraničnú pomoc odmietla a tých, ktorí pomoc ponúkali, verejne odsúdila. Naopak, obilie z Ukrajiny aj iné druhy potravín sa ešte vyvážali do zahraničia za hotovosť. Na medzinárodnej úrovni sovietsky štát dôrazne odmietal, že je v krajine hladomor.

Obete hladomoru

Výsledkom hladomoru bol vysoký počet úmrtí a všade na vidieku sa kopali masové hroby. Oficiálne záznamy neposkytovali úplný obraz toho, čo sa na celej Ukrajine stalo – úmrtia sa väčšinou ani nezapísali a príčina smrti sa neuvádzala, aby sa takto utajila skutočná situácia.

V roku 2015 Ukrajinský inštitút pre demografické a sociálne štúdie v spolupráci s univerzitou University of North Carolina-Chapel Hill (USA) zistil, že počas hladomoru v rokoch 1932 – 33 zomrelo **približne 3,9 milióna Ukrajincov**.

Mapa celkových priamych strát obyvateľstva na Ukrajine spôsobených hladomorom v roku 1933 podľa rajónov, ktorú vytvoril Ukrajinský vedecký inštitút na Harvardskej univerzite (The Ukrainian Research Institute at Harvard University HURI).

[Link to the map](#)

Genocída

Mnohí historici, ktorí sa venovali tomuto obdobiu ukrajinských dejín, prišli k záveru, že hladomor bol zámerný a prepojený na celkovú sovietsku politiku s cieľom ukrajinský ľud si podmaniť. Takto bola zdecimovaná najväčšia neruská etnická skupina v Sovietskom zväze – Ukrajinci, čím sa na desiatky rokov skončili ich snahy o autonómiu a nezávislosť.

Od rozpadu Sovietskeho zväzu archívy komunistickej strany, tajnej polície a vlády (vrátane archívov bezpečnostných služieb), ktoré boli vedcom sprístupnené, podporujú záver, že hladomor spôsobila politika sovietskeho štátu a sovietske orgány ju zámerne nasilu presadzovali.

Pojem „genocída“ zaviedol v roku 1944 poľsko-židovský právnik Rafał Lemkin. Skladá sa z gréckej predpony *genos*, čo znamená rasa alebo kmeň, a latinskej prípony *cide*, čo znamená zabíjanie. Dohovor OSN o genocíde zadefinoval v roku 1948 genocídu ako akýkoľvek z vymenovaných piatich „činov, ak sú páchané súmyslom čiastočne alebo úplne zničiť národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu“.

Pozri online výstavu „Lemkin. Svedok veku genocídy“, ktorú pripravil Pileckého inštitút. [Link to the exhibition](#)

Pamäť a boj za pravdu

Nezávislá Ukrajina umožnila kultivovať pamäť a pripomínanie si hladomoru. Ukrajinský parlament vyhlásil vo februári 2003 veľký hladomor v rokoch 1932 – 33 za čin genocídy. Odvtedy sa ukrajinské orgány postavili k histórii hladomoru tak, aby medzi Ukrajincami posilnili zmysel pre národnú identitu. Miesta spojené s jeho pripomínaním vytvárajú silné puto, ktoré spája historickú pamäť a utvára národnú identitu Ukrajincov.

Od roku 2006 uznala Európska únia a 27 ďalších krajín hladomor za genocídu na ľuďoch Ukrajiny, ktorú vykonal sovietsky režim.

Aby ste sa dozvedeli viac o historických podvodoch, ktoré páchala komunistická propaganda, prečítajte si článok a plán hodiny. **[Historické omyly v komunistickej propagande](#)**

Prečo si máme pamätať a pripomínať?

Pamätníky ako spomienka na veľký hladomor v rokoch 1932 – 33 sú dnes viditeľným prvkom kultúrnej krajiny na Ukrajine. Ich cieľom je nielen o tejto udalosti hovoriť, ale prehĺbiť pochopenie, umožniť pocity **empatie** a dať **žiaľu** zmysel.

Pamätníky pripomínajúce hladomor a pamätníky, ktoré v mnohých krajinách vytvorili ukrajinské organizácie a umelci, však nastoľujú otázku: prečo si majú Ukrajinci aj ostatní ľudia pripomínať túto tragédiu?

Hladomor by sme si mali pripomínať preto, **že sa stal**. Vedomosti o utrpeniach s ním spojených nám poskytujú možnosť nahliadnuť do systematického a štátom organizovaného zla, ktoré hladomor spôsobil, a toho, ako sovietsky štát v 20. storočí využíval hladomor ako zbraň. To nám následne pomáha uznať, že obeť hladomoru boli vydané na milosť a nemilosť Sovietskemu zväzu a nenašli pomoc ani v zákonoch, ani na súdoch.

Pripomínanie hladomoru nám pomáha lepšie sa vžiť do situácie, v ktorej sa jeho **obete** za vlády soviетov ocitli a v ktorej museli prijímať neuveriteľné rozhodnutia v snahe tomuto nešťastiu čeliť.

Nestrannosť bola pre bezmocných občanov v ich boji proti prevažujúcej silnej štátnej mašinérii rozsudkom smrti. Tvárou v tvár utrpeniu mohol mať **odpor** mnohé formy a odvaha sa mohla prejaviť rôznym spôsobom: zobrať do ruky zbraň bolo tým posledným.

Vďaka pripomínaniu hladomoru si dokážeme uvedomiť krehkosť **demokracie**, pretože sa môže kedykoľvek podlomiť, ak politickí lídri podľahnú slabosti v oddanosti demokratickým pravidlám. Môže to viesť k podkopaniu demokratických inštitúcií, obmedzeniu občianskych slobôd a tolerovaniu násillia vo verejnom priestore.

Všetky tieto otázky, ktoré hladomor nastolil, žiaľ, nepatria do minulosti. **Genocídy sa vracajú dokonca aj dnes**. Preto môže pripomínanie hladomoru vyvolať empatiu a solidaritu naprieč Európou, najmä v časoch vojny na Ukrajine.

Použitá literatúra

1. *Applebaum, A, Red Famine: Stalin's War on Ukraine (New York: Doubleday, 2017)*
2. Kuryliw, Valentina, **Holodomor in Ukraine; the Genocidal Famine, 1932–1933: Learning Materials for Teachers and Students** (Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2018)

Redaktorka: **Urszula Bijoś (ENRS)**

Konzultanti: **Prof. Jan Rydel, Ewelina Szpak, PhD.**

Preklad z angličtiny do slovenčiny: **Milica Hrebičková**

Redaktorka: **Jana Vinterová**

Financované Európskou úniou. Texty vyjadrujú názory a stanoviská autorov a nemusia odrážať názory EÚ alebo Výkonnej agentúry pre vzdelávanie a kultúru (EACEA). Agency (EACEA). Európska únia ani financujúci orgán nezodpovedajú za tieto názory a stanoviská.

ⁱ Investigation of the Ukrainian Famine, 1932–1933: First Interim Report of Meetings and Hearings of and before the Commission on the Ukraine Famine: Held in 1986: Organizational Meeting, Washington, D.C., April 23, 1986: Meeting and Hearing, Washington, D.C., October 8, 1986: Hearing, Glen Spey, New York, October 26, 1986: Hearing, Chicago, Illinois, November 7, 1986: Hearing, Warren, Michigan, November 24, 1986. Washington: US GPO, 1987, p. 75.

(Vyšetovanie hladomoru na Ukrajine, 1932 – 1933: Prvá priebežná správa o poradách a rokovaníach Komisie o hladomoru na Ukrajine: Uskutočnené v 1986: Organizačná porada, Washington, D. C., 23. 4. 1986: Porada a rokovanie, Washington, D. C., 8. 10. 1986: Rokovanie, Glen Spey, New York, 26. 10. 1986: Rokovanie, Chicago, Illinois, 7. 11. 1986: Rokovanie, Warren, Michigan, 24. 11. 1986. Washington: US GPO, 1987, s. 75.)

ⁱⁱ As above. Washington: US GPO, 1987, p. 76.

(Ako vyššie. Washington: US GPO, 1987, s. 76.)

ⁱⁱⁱ Wienerberger, Alexander (1933) 'Als Begleiterscheinung des Hungers und Träger der Epidemien – die Verlausung', in *Muss Russland hungern?: Menschen- und Völkerschicksale in der Sowjetunion*, edited by Ewald Ammende and Alexander Wienerberger. Vienna: W. Braumüller Universitäts-Verlagsbuchhandlung, 1935, fig. 8. Získané z: <http://vitacollections.ca/HREC-holodomorphotodirectory/3639067/data> (prístup 19. 6. 2023).